

Zaburzenia poznawcze

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Mapa myśli
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Przeczytaj

Realizowanie przez ośrodkowy układ nerwowy funkcji poznawczych umożliwia organizmowi pełen kontakt ze środowiskiem zewnętrznym i odpowiednie reagowanie na zmiany w nim zachodzące. W przebiegu wielu schorzeń i uszkodzeń układu nerwowego może dojść do upośledzenia pojedynczych lub wielu funkcji poznawczych.

Zaburzenia pamięci

Pamięć można zdefiniować jako zdolność organizmu do przechowywania śladów pamięciowych – **engramów**, w celu wykorzystywania ich w planowaniu przyszłych działań. Pamięć zdarzeń, faktów i doznań, o których możemy świadomie opowiedzieć lub które możemy przywołać jako wspomnienie, określana jest mianem pamięci deklaratywnej. Zaburzenia tego rodzaju pamięci związane są najczęściej z uszkodzeniami płatów skroniowych kory mózgowej i noszą nazwę amnezji. Wyróżnia się amnezję wsteczną (niepamięć zdarzeń przeszłych) oraz następczą (niezdolność do tworzenia nowych śladów pamięciowych). Zaburzenia amnestyczne mogą pojawiać się w przebiegu **udarów** i nowotworów mózgu, mogą też przejściowo występować przy wstrząśnieniu mózgu.

Zaburzenia funkcji językowych

Umiejętność tworzenia i rozumienia mowy związana jest z aktywnością wielu regionów mózgu, jednak najważniejsze z nich są dwa obszary zlokalizowane w płacie czołowym oraz skroniowym lewej półkuli mózgu. W związku z tym uszkodzenia zlokalizowane w korze mózgowej lewej półkuli (urazy mechaniczne, udary, nowotwory, krwotoki) mogą prowadzić do wystąpienia zaburzeń mowy, czyli **afazji**. Jeśli uszkodzeniu ulega tylna część płata czołowego lewej półkuli, gdzie występuje ośrodek ruchowy mowy (ośrodek Broki), pacjent traci umiejętność mówienia, przy zachowanej zdolności do rozumienia mowy (tzw. **afazja ruchowa**). Jeśli z kolei dochodzi do uszkodzenia zlokalizowanego w tylnej części płata skroniowego, gdzie występuje ośrodek słuchowy mowy (ośrodek Wernickego), obserwuje się u pacjenta niezdolność zrozumienia mowy, przy zachowanej umiejętności spontanicznego wypowiedzania się (tzw. **afazja czuciowa**). Szerokie uszkodzenia lewopółkulowe prowadzą do upośledzenia zarówno mówienia, jak i rozumienia mowy.

Zaburzenia percepcji

Percepcję można zdefiniować jako wszystkie procesy związane z odbiorem bodźców zmysłowych z otoczenia oraz ich prawidłową analizą. Realizacja tych procesów zachodzi dzięki współdziałaniu wielu obszarów kory mózgowej płatów czołowego, ciemieniowego i potylicznego. Upośledzenie rozpoznawania wrażeń czuciowych określa się mianem agnozji, która może przybierać różne postacie.

Najczęściej występującymi zaburzeniami tego typu są:

- Zaburzenia percepcji
  - agnozja wzrokowa – niezdolność do wzrokowego rozpoznawania przedmiotów, zjawisk, osób i ich opisywania
  - prozopagnozja – niezdolność do rozpoznawania twarzy innych osób
  - astereognozja – niezdolność do rozpoznawania przedmiotów na podstawie dotyku
  - asomatognozja – niezdolność do rozpoznawania części ciała i stron

Rodzaje zaburzeń percepcji.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Zaburzenia funkcji wykonawczych

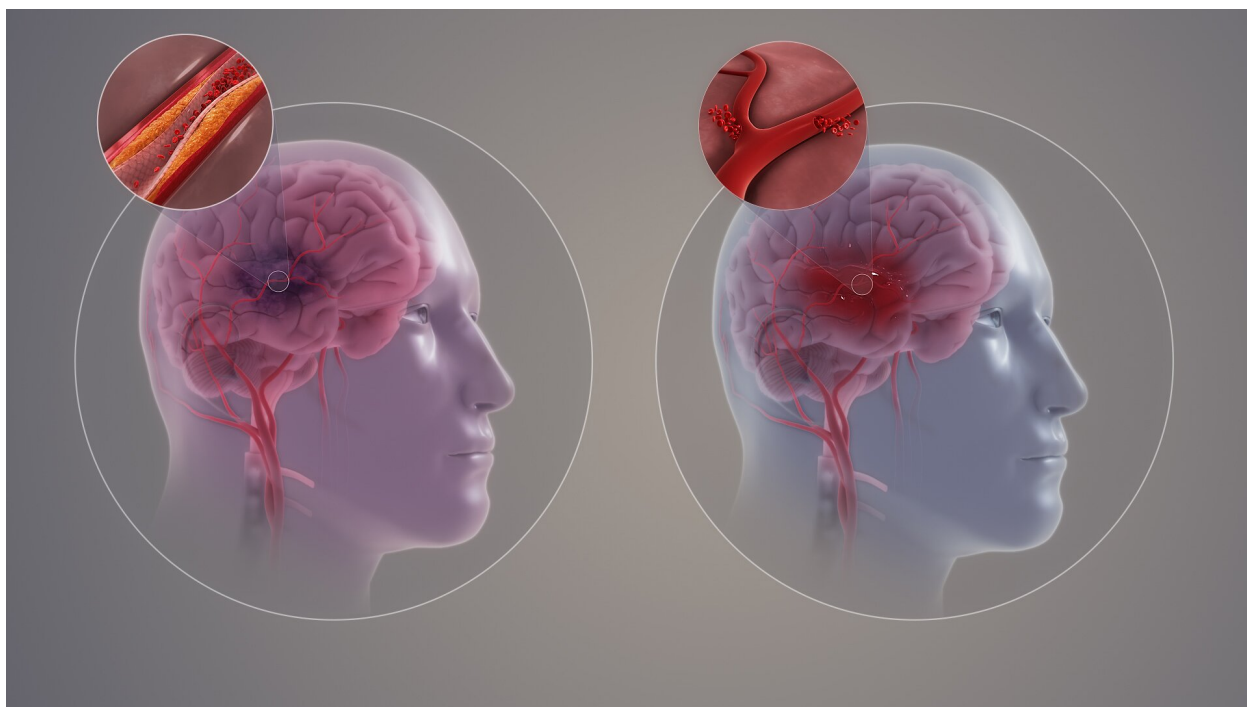
Funkcje wykonawcze związane są z planowaniem, zarządzaniem i sterowaniem działaniami organizmu. Dotyczą one również zdolności do dostosowywania aktualnego zachowania do norm społecznych. Funkcje te mają związek z aktywnością ośrodków zlokalizowanych w płacie czołowym, w szczególności w przedniej jego części, tzw. korze przedczołowej.

Uszkodzenia kory przedczołowej w wyniku urazu czy procesu chorobowego (udar, nowotwór) mogą prowadzić do:

- nieumiejętności planowania własnych działań;
- niezdolności do myślenia abstrakcyjnego;
- nieumiejętności dostosowania własnego działania do narzuconych norm społecznych.

Zaburzenia uwagi

Uwaga nie jest jednorodnym procesem, a raczej składa się z wielu elementów związanych z utrzymaniem organizmu w stanie gotowości do działania i odbioru bodźców ze środowiska. Ponadto obejmuje także selekcjonowanie tych bodźców, wzmacnianie bodźców ważnych, a wygaszanie nieistotnych czy wreszcie umiejętność zaangażowania się w analizę konkretnego bodźca (koncentrację). W procesach tych uczestniczą liczne ośrodki w mózgu, trudno więc wskazać określony region odpowiedzialny za ich koordynację. Łagodne zaburzenia uwagi, w postaci dekoncentracji i niemożności skupienia się przez dłuższy czas na konkretnym zadaniu, obserwowane są bardzo często. Zwykle wynikają one z przemęczenia czy braku snu i wystarcza odpoczynek, aby organizm odzyskał pełną sprawność. Deficyty uwagi występują również jako objaw wielu stanów chorobowych, jak np. [depresja](#), [udar mózgu](#) czy [zespół Tourette'a](#). Charakterystyczną formą zaburzeń uwagi, związaną z wiekiem, jest [zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi \(ADHD\)](#).

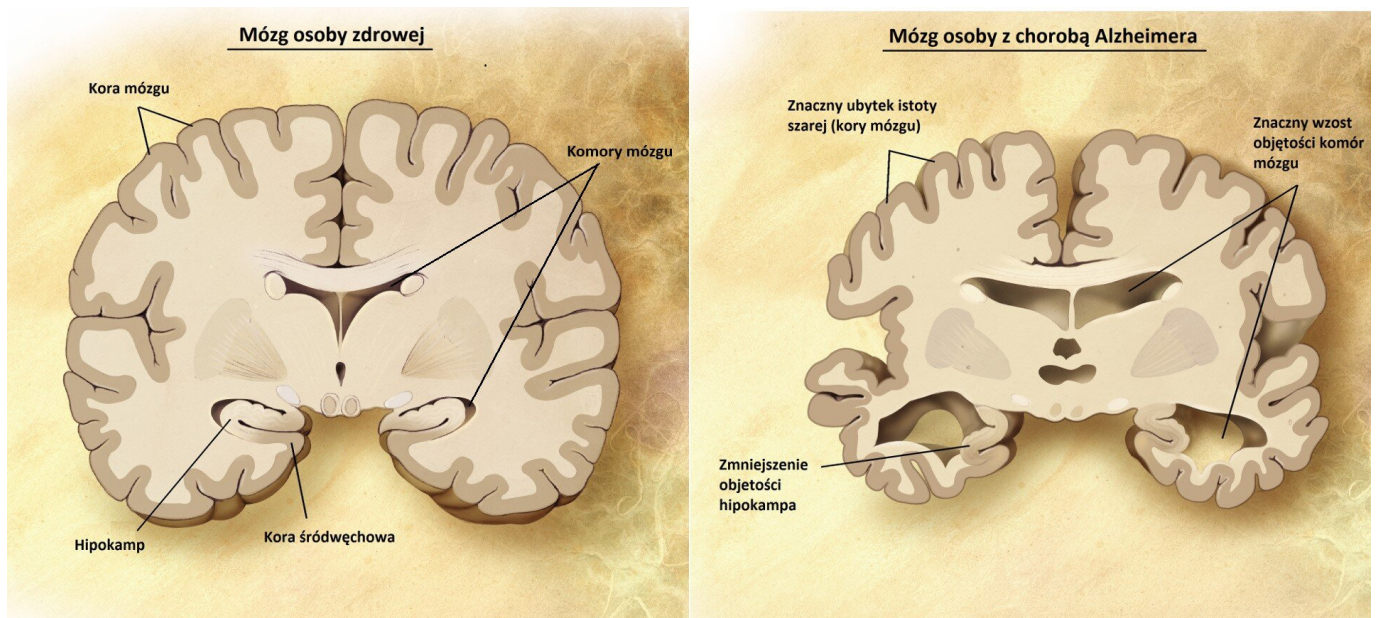

Przyczyną udaru niedokrwiennego mózgu (po lewej stronie) jest zwężenie lub zamknięcie światła naczyń krwionośnych. Udar krwotoczny mózgu (po prawej stronie) spowodowany jest wylewem krwi poza obszar naczynia. W obu przypadkach dochodzi do niedotlenienia komórek mózgu.

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Globalne zaburzenia poznawcze

Istnieje wiele schorzeń, w przypadku których nie dochodzi do upośledzenia określonej funkcji poznawczej, a zaburzenia mają charakter uogólniony i dotyczą wszystkich wymienionych procesów. Najczęstszą chorobą, w przebiegu której obserwowany jest stopniowy ubytek praktycznie wszystkich funkcji poznawczych, jest [choroba Alzheimera](#).

Obraz mózgu osoby zdrowej oraz osoby z chorobą Alzheimera.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Taki stopniowy, narastający deficyt wszystkich funkcji poznawczych obserwuje się także w przypadku innych poważnych schorzeń ośrodkowego układu nerwowego, np. [choroby Creutzfeldta-Jakoba](#) czy [AIDS](#). Schorzeniom tym towarzyszy, rozwijające się w różnym tempie, narastające upośledzenie wszystkich funkcji poznawczych. Prowadzi ono do całkowitego braku kontaktu z otoczeniem i zniesienia funkcji mózgu, a ostatecznie do śmierci pacjenta.

Wczesna diagnostyka

Bardzo ważna jest wczesna, specjalistyczna diagnostyka jakościowa i ilościowa zaburzeń poznawczych występujących u danej osoby.

Dzięki przesiewowym badaniom funkcji poznawczych możliwe jest wczesne wykrywanie nieprawidłowości mogących wskazywać na określone jednostki chorobowe. Wczesne wykrycie zaburzeń umożliwia postawienie diagnozy, zaplanowanie odpowiedniego leczenia (np. włączenia farmakoterapii) i opóźnienie dalszego postępu choroby.

Prawidłowa i szybka diagnoza ma także wymiar społeczno-psychologiczny: umożliwia choremu oraz jego najbliższym przygotowanie się (zarówno psychiczne, jak i finansowe) na wielowymiarowe trudności związane z postępowaniem choroby i jej leczeniem.

Ważne!

Im szybciej zaburzenia poznawcze zostaną wykryte, tym większa jest szansa na ich efektywne leczenie, spowolnienie lub nawet zatrzymanie postępu choroby.

Słownik

AIDS (zespół nabytego niedoboru odporności)

(ang. *acquired immune deficiency syndrome*) choroba wywołana przez ludzki wirus niedoboru odporności (HIV), prowadząca do postępującego upośledzenia funkcjonowania układu odpornościowego pacjenta, a ostatecznie do zgonu; jednym z głównych objawów neurologicznych AIDS jest ubytek funkcji poznawczych i otępienie

afazja

zniesienie funkcji językowych związane z uszkodzeniem mózgu

afazja czuciowa

utrata umiejętności mówienia, przy zachowanej zdolności do rozumienia mowy

afazja ruchowa

utrata umiejętności rozumienia mowy, przy zachowanej zdolności mówienia

agnozja

zaburzenie rozpoznawania bodźców czuciowych przy zachowanej sprawności receptorów

choroba Alzheimerera

najczęstsza choroba otępienna, spowodowana obumieraniem neuronów (neurodegeneracją) we wszystkich rejonach kory mózgowej oraz w strukturach podkorowych mózgu; choroba przejawia się postępującym ubytkiem funkcji poznawczych, prowadzącym w efekcie do zgonu pacjenta (czas trwania choroby to ok. 10 do 15 lat)

choroba Creutzfeldta-Jakoba

choroba prionowa określana też jako gąbczaste zwyrodnienie mózgu; charakteryzuje się szybkim obumieraniem neuronów całego mózgu, czego efektem jest postępujące otępienie, utrata funkcji poznawczych i zgon (następuje on zazwyczaj w ciągu roku od postawienia diagnozy)

choroby prionowe

zakaźne encefalopatie gąbczaste; choroby wywoływane przez zakaźne białka nazywane prionami; przewlekłe, postępujące, zawsze śmiertelne choroby ośrodkowego układu nerwowego ludzi i zwierząt; np. choroba Creutzfeldta-Jakoba, choroba kuru

depresja

szeroka grupa zaburzeń psychicznych, których objawami wspólnymi są: obniżenie nastroju, niska samoocena, niezdolność do odczuwania przyjemności, zaburzenia snu, utrata apetytu, często myśli samobójcze

engram

śląd pamięciowy; zmiana powstająca w wyniku odebrania bodźca i utrzymująca się przez pewien czas w ośrodkowym układzie nerwowym

udar mózgu

uszkodzenie części ośrodkowego układu nerwowego, związane z zahamowaniem przepływu krwi w naczyniach mózgowych (udar niedokrwienny) lub krwotokiem mózgowym (udar krwotoczny)

zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi (ADHD)

(ang. *attention-deficit/hyperactivity disorder*) zespół zaburzeń neuropsychicznych związany z występowaniem silnego zaburzenia uwagi, nadpobudliwości ruchowej i impulsywności zachowania; choroba diagnozowana jest najczęściej we wczesnym dzieciństwie, wraz z wiekiem jej objawy zazwyczaj słabną

zespół Tourette'a

choroba neurologiczna charakteryzująca się występowaniem objawów ruchowych w postaci tików (mimowolnych skurczów różnych partii mięśniowych) oraz zaburzeń uwagi

Mapa myśli

Polecenie 1

Przeanalizuj poniższą mapę myśli, a następnie uzupełnij ją o lokalizacje uszkodzeń mózgu, które mogą skutkować występowaniem wymienionych zaburzeń poznawczych.

- Zaburzenia poznawcze
  - zaburzenia funkcji wykonawczych
    - uszkodzenia kory przedczołowej
  - zaburzenia percepcji
  - zaburzenia funkcji językowych
  - zaburzenia pamięci
  - zaburzenia uwagi
  - globalne zaburzenia poznawcze

Polecenie 2

Porównaj afazję ruchową i afazję czuciową, uwzględniając miejsce uszkodzenia oraz objawy towarzyszące tym zaburzeniom funkcji poznawczych.

Polecenie 3

Opisz, jaki wpływ na funkcjonowanie w społeczeństwie mogą mieć zaburzenia funkcji poznawczych.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

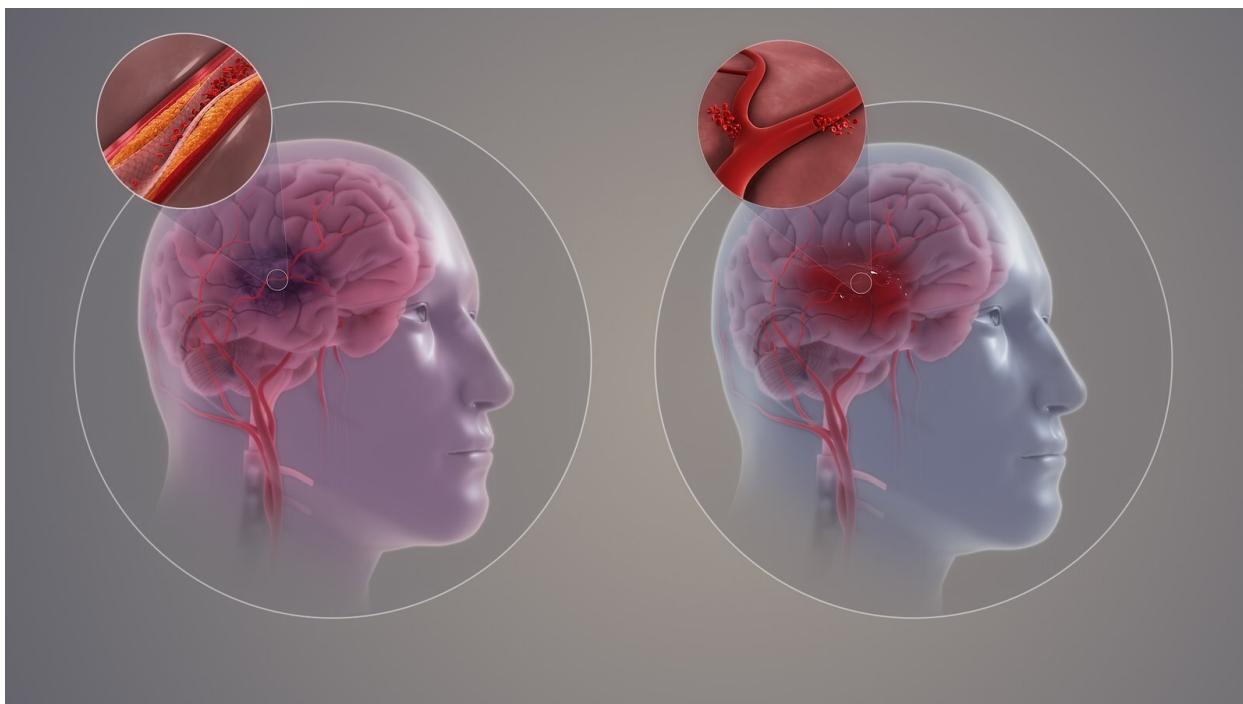
Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

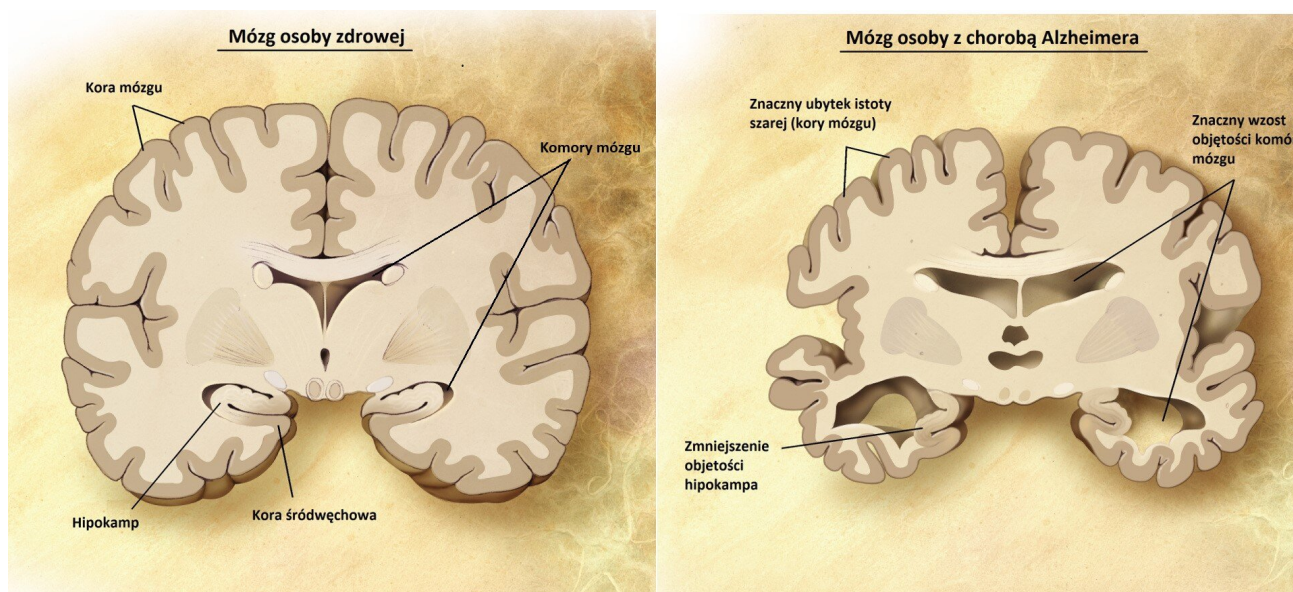
Schemat przedstawia dwa rodzaje udaru mózgu. Po lewej zaprezentowano mechanizm powstawania udaru niedokrwienego, a po prawej udaru krwotocznego.

Źródło: <https://www.scientificanimations.com/>, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 8

Za procesy poznawcze człowieka odpowiadają liczne struktury w obrębie mózgowia. Najbardziej zewnętrzna część mózgu to kora mózgowa, dzieląca się na tzw. korę nową i starą. Kora nowa występuje wyłącznie u ssaków i odpowiada za odbiór oraz przetwarzanie wrażeń zmysłowych, planowanie oraz procesy poznawcze. W skład kory starej, występującej u niższych grup kręgowców, wchodzi m.in. hipokamp, który odpowiada za procesy związane z emocjami i motywacją, tworzenie pamięci długotrwałej oraz za orientację przestrzenną.

Schemat przedstawia zmiany w obrębie mózgowia osoby dotkniętej chorobą Alzheimera.

Źródło: Wikimedia commons, domena publiczna.

Dla nauczyciela

Autor: Agnieszka Pieszalska

Przedmiot: biologia

Temat: Zaburzenia poznawcze

Grupa docelowa: uczniowie III etapu edukacyjnego – kształcenie w zakresie podstawowym i rozszerzonym

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

V. Budowa i fizjologia człowieka.

7. Regulacja nerwowa. Uczeń:

12) przedstawia wybrane choroby układu nerwowego (depresja, choroba Alzheimera, choroba Parkinsona, schizofrenia) oraz znaczenie ich wczesnej diagnostyki dla ograniczenia społecznych skutków tych chorób.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XI. Funkcjonowanie zwierząt.

2. Porównanie poszczególnych czynności życiowych zwierząt, z uwzględnieniem struktur odpowiedzialnych za ich przeprowadzanie.

6) Regulacja nerwowa. Uczeń:

o) przedstawia wybrane choroby układu nerwowego (depresja, choroba Alzheimera, choroba Parkinsona, schizofrenia) oraz znaczenie ich wczesnej diagnostyki dla ograniczenia społecznych skutków tych chorób.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Wymienisz podstawowe funkcje poznawcze.
- Poznasz przyczyny zaburzeń poszczególnych procesów poznawczych.
- Opiszesz schorzenia, w których dochodzi do upośledzenia wszystkich funkcji poznawczych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie hybrydowe.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem komputera;
- JIGSAW;
- mapa myśli;
- analiza tekstu źródłowego;
- gra dydaktyczna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Nauczyciel przeprowadza burzę mózgow, zadając pytanie: „Czym są procesy poznawcze? Co możemy do nich zaliczyć?”
2. Nauczyciel podaje cele lekcji i formułuje jej temat oraz ustala z uczniami kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel dzieli klasę na sześć grup. Przydziela każdemu członkowi grupy inne zagadnienie do opracowania, tak aby każdy zespół posiadał całość materiału (zestawy: A + B + C + D + E + F):
  - zestaw A – zaburzenia pamięci;
  - zestaw B – zaburzenia funkcji językowych;
  - zestaw C – zaburzenia percepcji;
  - zestaw D – zaburzenia funkcji wykonawczych;
  - zestaw E – zaburzenia uwagi;
  - zestaw F – globalne zaburzenia poznawcze.

2. Uczniowie, pracując samodzielnie, opracowują w dowolnej formie otrzymane zagadnienia z wykorzystaniem informacji z części „Przeczytaj”.
3. Po upływie wyznaczonego czasu uczniowie przesiadają się i tworzą grupy ekspertów. Dyskutują nad opracowanym materiałem, wyjaśniają wątpliwości oraz zastanawiają się, jak najlepiej przekazać innym uczniom przygotowane zagadnienia.
4. Nauczyciel kontroluje pracę uczniów, w razie potrzeby wyjaśnia wątpliwości.
5. Uczniowie wracają do wcześniej utworzonych grup. Prezentują pozostałym materiał, który opracowali i przedyskutowali w grupie ekspertów. Dzięki tej lekcji wszyscy uczniowie mogą opanować główne treści lekcji.
6. Nauczyciel prosi o zapoznanie się z mapą myśli zawartą w e-materiale i wykonanie do niej poleceń.
7. Uczniowie prezentują odpowiedzi do wykonanych poleceń.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel przeprowadza grę dydaktyczną. Każda z grup losuje trzy zagadnienia i układa do nich pytanie. Pytania kierowane są do pozostałych grup. Grupa, która odpowie poprawnie, otrzymuje jeden punkt. Wygrywa ta grupa, która zdobędzie najwięcej punktów.

Praca domowa:

Wykonaj ćwiczenia od 1 do 8 zawarte w e-materiale.

Materiały pomocnicze:

Załącznik 1. Zagadnienia do losowania.

Plik o rozmiarze 77.34 KB w języku polskim

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania mapy myśli:

Mapę myśli można wykorzystać jako materiał służący powtórzeniu materiału.